

MUNI
FSS

Prevence kriminality

Kriminologie (BSSb1166), 25. 11. 2024

Vendula Divišová, FSS MU

Struktura

- prevence kriminality (základní pojmy)
- typy prevence
 - sociální prevence
 - situační prevence
 - teorie rutinních aktivit
 - teorie racionální volby
 - teorie zločinných vzorců
 - viktimologická prevence
- strategie prevence kriminality v ČR

Prevence kriminality (obecně)

- kontrola kriminality - snižování kvantity či kvality kriminality
 1. trestní **represe** (důsledky kriminogenního vývoje)
 2. **prevence** kriminality (kriminogenní faktory)
 3. (**preempce** kriminality - koncept „pre-crime“)

- definice: „*soubor nejrůznějších společenských aktivit orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů*“
- etiologické teorie = teorie prevence

Prevence kriminality (obecně)

- prevence kriminality dle adresátů
 - primární** - plošné působení prevence, zaměření na příčiny
 - sekundární** - potenciální pachatelé, oběti a kriminogenní situace
 - terciární** - předcházení recidivě či sekundární viktimizaci
- zaměření prevence dle obsahu:
 - sociální prevence** - osobnost pachatele a kriminogenní faktory
 - situační prevence** - místo / podmínky zločinu
 - viktimologická prevence** - oběť

A. Sociální prevence

- zaměření na **osobnost pachatele a kriminogenní faktory** - socializace a edukace
- **vnější kontrola lidského chování**
 - fungování normativních sub/systémů (právní řád, mravní řád, náboženství, zvyky, rituály, média...)
 - sankcionování chování (negativní x pozitivní)
- **vnitřní kontrola lidského chování**
 - seberegulace vlastního chování
 - socializace a internalizace hodnot a norem
- Hirschi a „teorie vazeb“ - oslabení vazeb → větší riziko kriminálního jednání

A. Sociální prevence

- strategie sociální prevence
 - navodit fungující **vazby** + pevný systém **norem a hodnot**
 - vymanit z vlivu kriminogenních faktorů
- krátkodobý cíl „odstavení“ od kriminogenních faktorů [*desistance from crime*] x dlouhodobější práce v oblasti sociálního rozvoje [*social development*]

B. Situační prevence

- rozvoj od 60., 70. let - relativizuje nutnost pochopit příčiny kriminality → **okolnosti trestných činů a příležitosti pro páchaní TČ**
- určité druhy kriminality / sociálně-patologických jevů mají **časové a prostorové zákonitosti**
- racionální úvahy pachatele - **kalkulace zisků x nákladů**
- převážně technický, organizační a administrativní charakter
- cílem kriminalitu znemožnit / znesnadnit (x práce s pachatelem, odstranění příčin)
- odpovědnost sdílená mezi širokou škálou aktérů

B. Situační prevence

- teorie zaměřující se na **příležitosti** páchat zločin [new opportunity theories]
 - zločin je normální
 - snížení zločinu skrze **omezení příležitostí pro pachatele**
- různé teorie:
 - **teorie rutinních aktivit**
 - **teorie racionální volby**
 - **teorie zločinných vzorců**

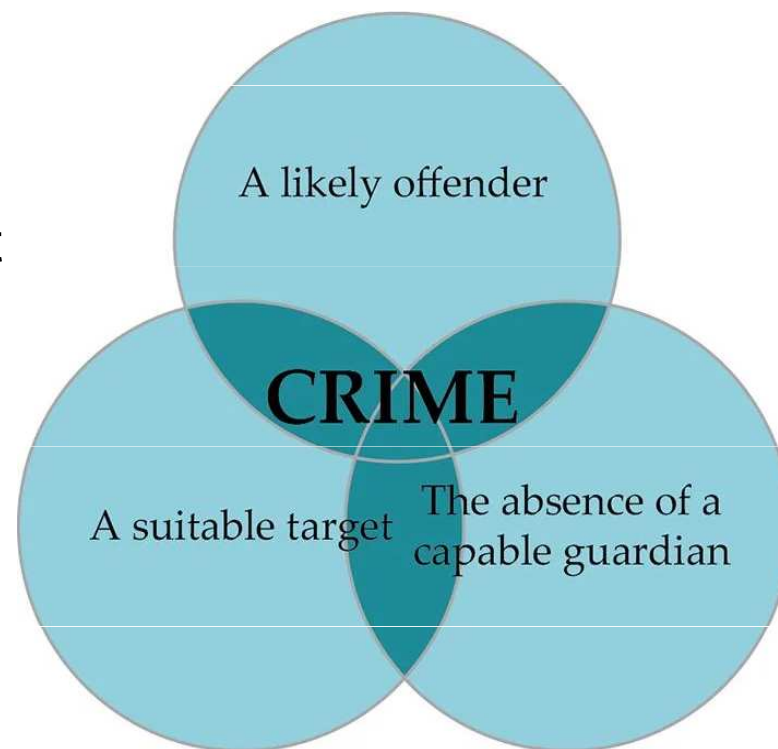
Teorie racionální volby

- předpoklad, že pachatel usiluje o maximalizaci zisku
- pachatel se racionálně rozhoduje dle dostupných informací - **kalkulace zisků x rizik**
- cílem prevence kriminality:
 - zvýšit rizika
 - snížit potenciální zisk
- *Jsou pachatelé skutečně racionálně-uvažující bytosti?*

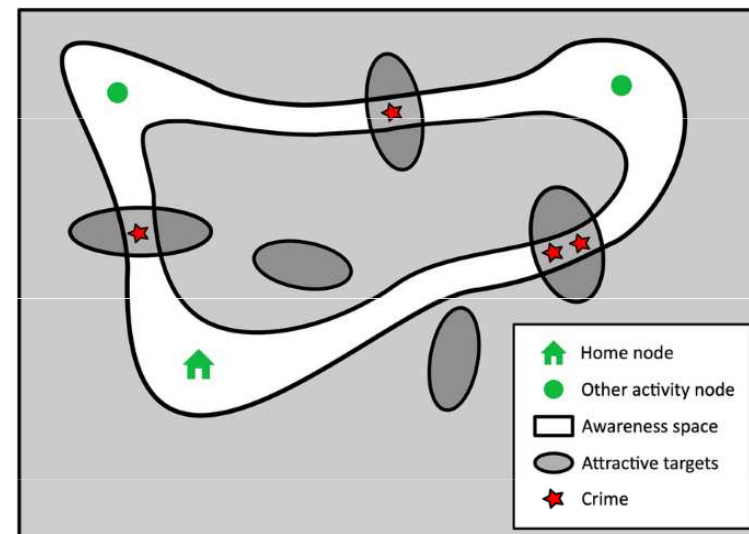
Teorie rutinních aktivit

- **COHEN a FELSON (1979)**
- nárůst příležitostí páchat zločin - vyplývá ze struktury moderní společnosti a rutinních aktivit (např. vlastnictví většího majetku)
- podmínky pro spáchání zločinu: **motivovaný pachatel + vhodný cíl + schopný ochránce**
- cílem prevence - demotivovat/odstranit pachatele, zamezit dostupnosti cíle a zajistit schopného ochránce

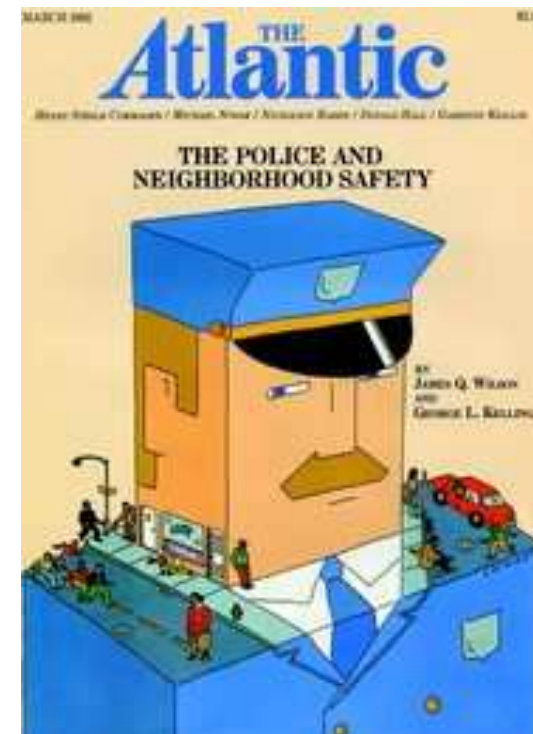
Teorie zločinných vzorců

- **BRANTINGHAM a BRANTINGHAM (1981)**
- zločiny se neodehrávají náhodně (ve vztahu k prostoru, času, sociálním skupinám)
- důležitost uspořádání sousedství - zločinci mají svoje **trasy / prostor (rutinní aktivity)** a vybírají si vhodné cíle poblíž těchto tras
- cílem prevence kriminality:
 - minimalizovat pravděpodobnost, že pachatel bude mít danou lokalitu „po cestě“
 - uspořádat lokalitu, aby vysílala sdělení o rizicích pro pachatele

Teorie rozbitých oken

- vliv teorie sociální dezorganizace
- **ZIMBARDO** (1969) - zkoumání reakce na opuštěné automobily ve dvou lokalitách (Palo Alto a Bronx)
- James **WILSON** a George **KELLING** (1982) - teorie rozbitého okna [broken window theory]
- pravicový (kriminologický) realismus - „community policing“ a politika nulové tolerance (asociální jevy na ulici)
- později kritika teorie! (nesprávné vyvození závěrů experimentu)

Situační prevence: opatření

- 3 základní cesty (**CLARKE**, 1995)
 - zvýšit náklady (námahu) pachatele
 - zvýšení rizika dopadení
 - snížení zisku
- 5 základních kategorií situační prevence:
 - zvýšení ochrany objektů, osob a věcí
 - přemístění ohrožených věcí na bezpečnější místo
 - ztížení přístupu k prostředkům vhodným pro spáchání TČ
 - zmenšení očekávaného prospěchu z TČ a zvýšení rizik
 - zlepšení dohledu nad lokalitou

Teorie hájitelného prostoru

- architekt Oscar **NEWMAN** - „Defensible Space: Crime Prevention through Urban Design“ (1973)
- existuje souvislost mezi formami městské výstavby a kriminalitou
- vyšší riziko zločinu u vícepatrových budov (více než 6 pater (x 2-3 patra), zástavba s více než 1 000 jednotek)
- **pověst a vzhled lokality vysílají sdělení** potenciálním pachatelům (vlastnictví x anonymita)
- koncept hájitelného území - 4 hlavní elementy uspořádání prostoru:
teritorialita - dohled - vnější dojem - propojení obytných čtvrtí s dalšími typy zařízení (komerční aj.)

MUNI
FSS

Hodnocení situační prevence

kladné stránky

- rychlost a jednoduchost
- mnohdy levnější
- snadněji ověřitelná účinnost

záporné stránky

- riziko „pevnostní mentality“ - možné zeslabení solidarity
- privatizace bezpečnosti, relativizace státní odpovědnosti a přesun odpovědnosti na potenciální oběti
- možné zneužití technických prostředků
- riziko přesunu kriminality!
(teritoriální, časový, funkční, v taktice, v objektu)

C. Viktimologická prevence

- ochrana **potenciální oběti** (za využití viktimologických poznatků)
- osvětová a poradenská činnost (zásady ochrany)
- důležitá přiměřenost (informovanost x zvýšení strachu)

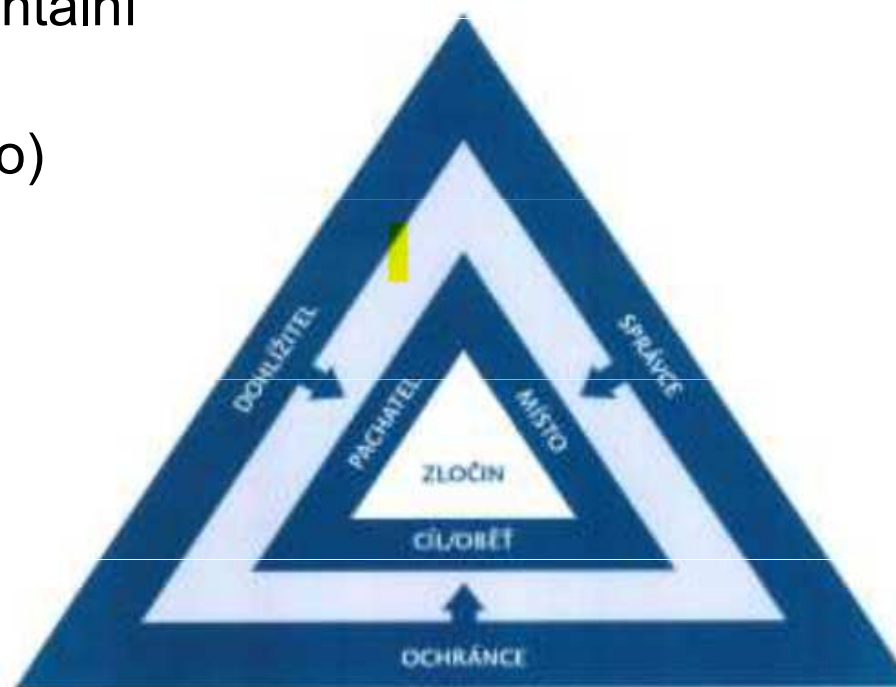

Strategie prevence kriminality v ČR

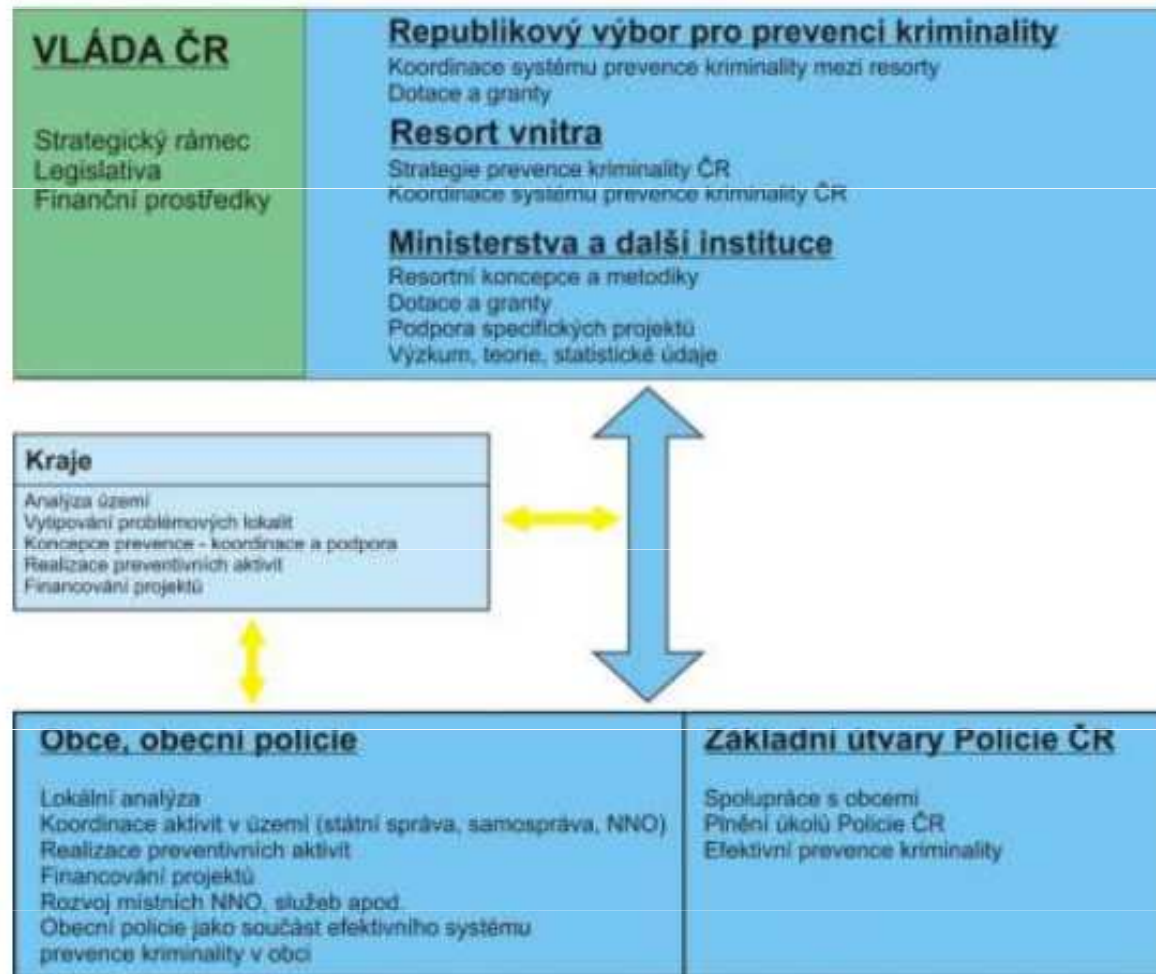
- dlouhodobá tradice politiky prevence - od r. 1993, první strategie v roce 1996
- Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2022–2027
- snaha působit na příčiny kriminality
- primární zaměření na obecnou kriminalitu, dále kybernetická kriminalita, zahrnuje také přestupkovou činnost
- zaměřuje se na obecné přístupy k obětem a pachatelům trestné činnosti (zvláštní zaměření na děti), dále bezpečnost v sociálně-vyloučených lokalitách

Strategie prevence kriminality v ČR

- teoretická východiska - environmentální kriminologie (trojúhelník analýzy kriminality - pachatel-oběť-cíl/místo)

SYSTÉM PREVENCE KRIMINALITY V ČR

Strategie prevence kriminality v ČR

–Strategické cíle Strategie prevence kriminality

